

VÁRSZEGI ASZTRIK EM. FŐAPÁT

Kelemen Krizosztom főapát hamvainak hazahozatala (1982-1984)

BEVEZETÉS

Krizosztom pannonhalmi főapát 1930-as évben készült fotója^[1] minden bencés (korábbi elnevezéssel: székház) rendház falán ott függött kormányzása idején, emlékeztette a bencéseket és vendégeiket, sőt diákjaikat, ki a rend jelenlegi főapátja. 1950-ben soproni házunkat is feloszlatták, bár a templom ellátása miatt néhány bencés maradhatott a „csonka” házban. A főapát képe ott felejtődött az rendház első emeletén, gyermekként így láthattam ott magam is az ötvenes években. Arca elbűvölt, nagyon szépnek láttam, sokszor rácsodálkoztam a fényképre. Persze a főapátról, a fotón látható bencésről semmit sem tudtam, azokban a zavaros években nem is érdekelt senkit. „Titokzatos arca”^[2] – ahogy maga fogalmazta később önmagáról – számomra is sokáig titok maradt.

Amikor 1964-ben bencés újonc lettem Pannonhalmán, azonnal megtaláltam Krizosztom főapát olajképét a főmonostor első emeletén, a főapáti portrék sorában. Ez a kép is nagyon tetszett: tiszta, érzékeny, jószágos ember tekintett rám Megyesi Schwarz Antal 1934-ben készült, kissé idealizált festményéről.

A „rendi idősek” voltak történeti forrásaim. Bencések és a világi munkatársaik egyaránt. Gyurkovics István és Torda Lajos munkatársaink. Torda Lajos kapusunktól hallottam először, hogy Krizosztom főapát Amerikában halt meg, és utolsó kívánsága az volt, hogy itthon temessék el. Lajos bácsi később „élő kútforrásom” lett a múlthoz, hiszen a néhai főapát egykori „főapáti huszára”, személyi szolgálattevője, majd embermentő munkatársa volt. Együtt kapták 1996-ban – Krizosztom főapát postumus, Torda Lajos személyesen vehette át – a Jad Vasem, a Világ Igaza kitüntetését.

Tanári diplomám megszerzése után mind a gimnáziumban, mind a rendi főiskolán, a Pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskolán tanítottam. Ez utóbbin a bencés rend történetét. Krizosztom főapát témája mindig foglalkoztatott, beszéltem is róla.

1980 telén meghallgatást kértem Szennay András főapátúrtól, elmondtam neki szándékomat, engedélyt kértem, hogy rendi feladataim mellett bölcsészka-ri doktorátust szerezhessen Kelemen Krizosztom témában. Jó helyen kopogtat- tam, András főapát úr Krizosztom főapát titkára volt 1946–1947 között. Tisztel- te és szerette főapátját, elődjét. Egyike volt azoknak, akik Budapesten a Párizsba induló gyorsig elkísérték a távozó főapátot 1947. március 19-én.^[3]

[1] A K.K. fotót készítő Brunhuber-műteremben készült. A műterem 1910-tól „Schmidt Ede utóda Brunhuber Béla fényképész” néven működött, végül 1928 és Schmidt Ede 1933. évi halála közötti időben valamikor kicserélték „Brunhuber Béla udvari és kamarai fényképész” feliratra a cégablát. A fotó már ebben az időszakban készülhetett.

[2] „Azt gondoltam, titokzatos arccal sikerül előmozdítanom a lelkek összebékülését..., sikerül kikönyörögnöm sok függő ügyünk kedvező elintézését, ami más keményebb vágású embernek tán nehezebbre esnék” – jellemzi magát Kelemen Krizosztom. (Kelemen Kr. koadjutor levele Kelemen III és esztergomi házfőnökhöz) Pannonhalma, 1931.okt.23. – Másolatban: BK 632/I.1.)

[3] Szennay, 1995–2010, 59.

Főapáti engedéllyel birtokomban megkerestem Unger Mátyás ELTE-tanáro-
mat, akkor dékánhelyettest, elmondtam neki szándékomat. Bölcs tanácsokkal
látott el. Ő még arra is gondolt, ha az egyetem nem fogadja el egy szerzetespaptól
a 20. századi, nagyrészt Horthy-korszakot érintő témát, akkor váltsak korszak-
ot, és ad nekem más elfogadhatót. Unger tanár úr egyenesen Izsák Lajos tanár
úrhoz küldött.

Izsák Lajos, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudomá-
nyi Karán a Legújabbkori Magyar Történeti Tanszék akkori docense – korábban
szemináriumát is látogattam – örömmel fogadott és irányította a kutatás munkáját.

A „Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát (1929–1950)” című bölcsészdok-
tori értekezés a Pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskolán, 1976–1985
között eltöltött tanári évek alatt e témában végzett kutatásaim összegzése volt.
A témaválasztást motiválta, hogy szerettem volna a háború utáni időszakban
emigrációba kényszerült főapát egyéniségét megismerni, aki rendkívül nehéz
korszakban volt a Pannonhalmi Szent Benedek Rend, mai nevén a Magyar Ben-
cés Kongregáció legfőbb előljárója, továbbá szerettem volna jobban megérteni
a 20. század harmincas éveiben szorgalmazott, de elakadó szerzetesi reformot.
A téma feldolgozását az a körülmény is sürgette, hogy a bencés közösségen belül
a két világháború közötti nemzedék, a néhai főapát kortárs nemzedéke és az ak-
kor még fiatalok egyre idősebbek lettek, nemzedékváltás előtt álltunk.

A védés 1985 áprilisában, dr. Balogh Sándor, dr. Unger Mátyás, dr. Izsák Lajos,
dr. Gergely Jenő és dr. Bertényi Iván tanárokból álló bizottság előtt történt, az
ELTE Bölcsészkarán.

Doktori disszertációm bizonyos fejezetei – 45 öt év távlatából – felülvizsgá-
latra és kiegészítésre szorulnak. Amikor dolgozatomat írtam, akkor is tudatában
voltam, hogy nem kutathattam Kelemen Krizosztom teljes levéltári, illetve sze-
mélyes külföldi hagyatékát. Ennek a munka során is tudatában voltam, később
ennek valóságát és nehézségét egyre világosabban láttam.

Somorjai Ádám OSB rendtársam^[4] később Rómában dolgozott, a főapát emigrá-
ciós évei történetét meg is írta és publikálta, továbbá hazahozta a Prokurátori
Levéltárat.

Krizosztom főapát személyes levelezésének egy részét maga a főapát és Tor-
da Lajos 1944. október második felében, a nyilas házkutatástól félve égette el.
A néhai főapát külföldi (Priory Woodside USA, Sao Paulo Levéltár) személyes le-
véltári hagyatéka a politikai körülmények miatt csupán később és töredékesen
került a Pannonhalmi Főapátság Levéltárába. A főapátság alapításának (1996)
millenniumára készülve, a Szent Márton bazilika felújítása során, a tetőzet alatt
elrejtve néhány levéltári dobozt találtak, amelyek ugyancsak Kelemen Krizosz-
tom személyes levéltárához tartozott.

1982 telén, amikor időm egy részében már a Kelemen Krizosztom-témát
kutattam, érett meg bennem, hogy Krizosztom főapát úr utolsó kívánságának

[4] Somorjai, 2014.

teljesítésével, hazahozatalával is foglalkoznunk kellene. Úgy tűnt, hogy a politikai rendszer is enyhült már a nyolcvanas évekre. Ismét meghallgatást kértem Szennay András főapát úrtól. Vázoltam tervemet. Elmondtam, hogy a hazahozatal lehetőségét, megkísérlését nem itthonról, hanem Németországból kezdeném el – főapáti megbízással –, levelezéssel, és hogy adott esetben a tengerentúlon élő rendtársak segítségét (Jávor Egonra (USA) és Jordán Emilre (Brazília) gondoltam) is kérni fogom.

Főapát úr elfogadta elgondolásomat, megcsodálta és kifejezésre is juttatta naivitásomat, de támogatta törekvésemet.^[5] Annyira realista volt, hogy javasolta és felhatalmazott rá, nyomatékka írjam meg a nővéreknek, hogy főapáti jóváhagyással cselekszem, továbbá, hogy a felmerülő költségeket álljuk, és majd Kelemen Krizosztom urnáját nem Magyarországra, hanem Bécsbe, Blazovich Ágoston OSB címére kell küldetni.^[6] Szennay András főapát írta: „Magam még az 1975-ös, Szent Vincentben rendezett prézéses szinódus után meglátogathattam a sírhelyét.”^[7]

1982 júliusában írtam levelet Bad Reichenhallból a Sopronból Pennsylvániába (USA) került és ott letelepedett Isteni Megváltó Lányai Rend (Sister of the Divine Redeemer) tartományi előjárójának, Sister M. Beatrice Szabo tartományfőnöknőnek. A főapáti engedélyre s támogatásra hivatkozva röviden leírtam kérésemet, német és magyar nyelven. Abban reménykedtem, hogy magyar nővérek is vannak közöttük, volt még néhány idősebb nővér, de már a tartományfőnöknő sem tudott magyarul, holott családneve magyar, „Szabo” volt.

Dolgozatomhoz felhasználtam Dr. Szennay András OSB^[8] Emlékmozaikok c. visszaemlékezéseit, Dr. Korzenszky Richárd OSB^[9] kérésemre írt visszaemlékezését, Dr. Jordán Emil akkori személyes közlését, ill. ugyanő, Jordán Sándor Emil OSB Brazíliai naplóját,^[10] amely még kéziratban van, Somorjai Ádám rendtársam (1984) munkájaként. Magam kezdeményezőként végigkísértem a történetet.

Szabó Beatrix nővér – feltételezem – nekem nem mert válaszolni, mert levelemre semmiféle választ nem kaptam, vagy – még a nyolcvanas évek elején jártunk – nem érkezett meg válaszelevele.

Egy, korábban a woodsides-i bencés perjelségből Pannonhalmára került levél többet mond el levelem megérkezése után történetekről, a nővérek első lépéseiről.

Szabo Beatrix tartományfőnöknő 1982. augusztus 3-án kelt levele, amelyet Simon 'O Donnell OSB manchesteri apátúrnak írt,^[11] akihez és ahová a magyar alapítású Szent István Perjelség (Priory Woodside) 1973-tól tartozott, leírja

[5] Szennay, 1995–2010.

[6] Szennay, 1995–2010.

[7] Szennay, 1995–2010.

[8] Szennay, 1995–2010.

[9] Dr. Korzenszky Richárd: Levél és visszaemlékezés Várszegi Asztriknak.

[10] Jordán, 1984.

[11] Sister M. Beatrice Szabo, S.D.R. Provincial Superior levele Most Reverend Abbot Simon O'Donnell, OSB August 2, 1982-nak. PFK.

nagy gondját, a Pannonhalmáról érkezett kérést Kelemen Krizosztom hamvai Magyarországra hozatalára vonatkozóan. A tartományfőnöknő leírta, hogy Kelemen Krizosztom az ő rendházukban halt meg, ott is temették el, továbbá, hogy a nővérek és az ő szándéka is az, hogy az elhunyt főapát akarata legyen mérvadó. Kéri Simon apátot, hogy a Szent István Perjelség (Woodside Priory) magyar atyái legyenek segítségére a levéltári anyag, Kelemen Krizosztom végrendelete tisztázásában. Hites Kristóf és Horváth Piusz bencés atyákat nevezte meg, akik segítségét kérte.^[12]

Hosszú csend és hallgatás következett. Magyarországon választ nem kaptam, arról meg nem tudtam, mozdult-e valami az ügyben az idézett levélen kívül a következő évben határainkon túl.

FORDULAT AZ ÜGYINTÉZÉSBEN

1983 tavaszán Jordán Emil perjel atya hazalátogatott Pannonhalmára. Részletesen elmondtam Krizosztom főapát hamvainak hazahozatali szándékát és azt is, hogy az „ügy” elakadt. Jordán Emil ott volt Krizosztom főapát halálakor, sem az akkori körülményekről, sem hazai elgondolásainkról, hazahozatalról nem kellett sokat magyaráznom.

„Asztrik fiatal (akkor magiszter) említette Pannonhalmán, hogy több mint egy éve folyik az USA-ban Kelemen Krizosztom hamvai hazahozatalának ügye, és még semmi. Írja doktori disszertációként K. Krizosztom életrajzát, és jó lenne, ha befejezhetné azzal, hogy ez a főapát is, mint a többi, Pannonhalmán van eltemetve. Szennay (András főapát) adott Pesten a Központiban meghatalmazást.”^[13]

E mondatok valóságtartalma: Jordán Emil tőlem hallotta először Krizosztom főapát hamvai hazahozatala tervét, és azt is, hogy az ügy elakadt. Kértem és ő magára vállalta a hazahozatal további intézését. Ő javasolta azt is, hogy Szennay András főapát adjon számára olyan megbízást, amelyet ő maga ír meg magyar és angol nyelven, de főapáti aláírás és pecsét legyen rajta. Ezt Szennay főapát úr meg is tette és átadta Jordán Emilnek Pannonhalmán.

JORDÁN EMIL SAO PAULÓI PERJEL

Rövid kitérőt kell tennünk, hogy Jordán Emil perjel egyéniségét, munkamódszerét és stílusát jobban megértsük, és hogy a Brazíliai naplójában leírt szöveget értelmezni tudjuk.

[12] PFL BK Kelemen Krizosztom.

[13] Jordán, 1984.

Jordán Emil győri polgári családból származott, a győri bencés gimnáziumban érettségizett, majd 18 évesen lépett a bencés rendbe. Kiváló értelmi adottsággal, emlékezőképességgel, klasszikus és teológiai műveltséggel, veleszületett diplomáciai készséggel, gazdasági érzékkel és ehhez még emberi, kedves stílussal megáldott, fegyelmezett ember, szerzetes volt. Céltudatos, kitűnő érdekérvényesítő. 1939-től Braziliában élt, 1947–1949 között Pittsburghban (USA) Krizosztom főapát tolmácsa és titkára volt.

Munkanapja telve volt találkozásokkal, megbeszélésekkel, látogatásokkal, intézkedésekkel, hosszantartó utazásokkal. A nap végeztével este, vagy másnap (visszatekintve) készítette feljegyzéseit, amelyek ennek az életstílusnak megfelelően szaggatottak, tömörek, gyakran kuszák. Szavakból, mondattöredékekből álló, ismétlődésekkel, több témát érzékeltető szövegegyüttes, amely kívülálló számára első olvasásra értelmezhetetlen. Közben: név, nevek, helységnevek, időpontok, múlt és jelen vonatkozások, utalások sokasága. Ő maga újraolvasáskor pontosan tudta, miről van szó, a lejegyzett szavak, számok csupán emlékeztetők, hívásjelek voltak számára.

Idős korára spiritizsza módszereket is használt munkájában. Itt is, történetünkben is: amikor Szennay főapáttól megkapta a megbízást, imádkozik, kapcsolatba lép Kelemen Krizosztom főapát „lelkével” és megerősítő jelet kér tőle, hogy „haza akar jönni” és – meggyőződése szerint – ezt meg is kapta, sőt a következő küzdelmekben ez a tudás biztonságot adott számára a cselekvésben.

Több személyes találkozás, beszélgetés után, ismerve stílusát, tempóját, eljárás módját, a Brazíliai napló rendelkezésre álló néhány oldalas (1983), témánkba vágó feljegyzését törekszem értelmezni és bemutatni, miként oldotta meg szinte lehetetlen helyzetben célkitűzését, Kelemen Krizosztom, szeretett főapátja hamvainak hazahozatalát.

Érdemes magát a történeti időt és az időpontokat is tudatosítanunk, azaz, hogy Kelemen Krizosztom 1950-ben halt meg, aztán évtizedek múltak el, legendák keletkeztek halálával kapcsolatban, csend volt, és most váratlanul jött egy pannonhalmi kérés, amely mind a nővérek kolostorában, mind a tengerentúli magyar bencések életében, sőt a helyi püspök és a Vatikán keleti politikájában is meglepetést, nyugtalanságot, kifejezett zavart jelentett.

Jordán Emil 1983/1984. július 24-én, késő este érkezett az Isteni Megváltó Nővéreinek anyaházába, Elisabeth-be, és július 1-jén, cca. egy hét múlva – maga 5 napnak számolta –, célját elérve, Kelemen Krizosztom hamvaival válltáskájában repült vissza Európába, egyenesen Bécsbe.

Jordán Emil a rendelkezésre álló, valóban rövid időben céltudatosan és gondosan felmérte a valós helyzetet, és ennek megfelelően beszélt és cselekedett.

A TENGERENTÚLI RENDTÁRSÁK

Jordán Emil minden, Észak-Amerikában élő rendtársának személyesen, illetve telefonon elmondta, milyen küldetést kapott Szennay András főapáttól. Általános volt a vélemény, mi volt Kelemen Krizosztom végakarata, de ezt most megvalósítani nem lehet. Többen úgy tudták, hogy amíg kommunista uralom van Magyarországon, addig a Főapátnak egyébként sem is volt szándéka hazatérni, de írásos végrendeletet senki sem tudott felmutatni. Az elisabeth-i nővéreknél nem volt végrendelet. Samay Sebestyén^[14] (magyar származású) amerikai bencés megkérdezése után kiderült, hogy a főapát hagyatéka Latrobe városba, St. Vincent főapátságba került, onnan a kaliforniai Szent István Perjelségbe (Priory Woodside) küldték, amely viszont 1973 után kivált a Magyar Bencés Kongregációból és az akkori előjáró, Hoffer József Lipót^[15] a rendi közösséget is elhagyta 1977-ben.

A jogilag szétvált Magyar Bencés Kongráció két részét Jordán Emil perjel személye és jogi tekintetben kifogástalan főapáti megbízása kapcsolta össze, és ezt tette tárgyalóképessé ezekben a napokban.

A NŐVÉREK HELYZETE

Jordán Emil megismerte az elisabeth-i nővéreket, ők pedig megszerették Emil atyát. Őszinték, nyíltak voltak hozzá. A nővérek szerették Kelemen Krizosztom főapátot is, tiszteletreméltónak, szentnek tartották. Egyik félelmük az volt, ha exhumálás közben csoda történne, ennek örültek volna. Krizosztom főapát sírhelye a magyarok zarándokhelye lett már. Az idősebb nővérek helyesnek tartották a hazavitelt, mivel a magyar nővérek elhalálása után nem lehetett tudni, mit döntenek az amerikai nővérek. Tehát magának a konventnek is megkönnyebbulés és megnyugvás, ha meglesz a hazavitel. Belátták, hogy Pannonhalmán lenne végső nyughelye.

A MEGOLDÁS

Beatrix tartományfőnöknő az 1981 júliusában, Bad-Reichenallból érkezett levelem után a megoldást keresve fordult a woodside-i bencésekhez is, és ter-

[14] Samay Sebestyén OSB Latrobe St. Vincent Abbey, magyar származású bencés.

[15] Hoffer József Lipót (1917–1994) OSB pannonthalmi bencés, 1946-ban vándorolt ki az USA-ba. 1958-tól a Woodside (Kalifornia, USA) Szent István perjelség tagja, perjele 1968–1974-ig, 1977-ben elhagyta a rendet.

mészetesen a helyi püspökhöz. Bosco segédpüspök^[16] a kérdésben levelet írt Pio Laghi^[17] akkor apostoli delegátusnak Washingtonba. Laghi közvetítése révén a Kelemen Krizosztom kérdés a Vatikáni Különleges Ügyekhez, Luigi Poggi^[18] érsek asztalára került. Bosco püspök nem kapott választ.

A tartományfőnöknő ebben a feszült helyzetben azt kérte Jordán Emiltől, beszéljen a püspökkel, aki öt idő hiányában személyesen nem tudta fogadni. Jordán Emil így felhívta Bosco püspököt és elmondta neki, milyen ügyben, kinek a megbízásából van a nővéreknél. A püspök – hosszú telefonbeszélgetésükben – figyelmesen meghallgatta az érvelést és ezt válaszolta: a nővéreknek megvan a szabadságuk azt tenni, amit helyesnek vélnék. Nem akar nehézséget okozni nekik, neki azonban meg van kötve a keze a Laghi-levél miatt, amelyre eddig nem kapott választ.

Jordán Emil avval érvelt, hogy a helyzet azért más, mivel személyesen van itt a főapát meghatalmazásával, aki minden magyar bencés felett joghatósággal rendelkezik, legyen élő vagy halott. Tehát Kelemen Krizosztom felett is. Egyébként Szennay András főapát tagja a magyar püspöki karnak is, és nem tenne semmi olyat, ami árthatna akár a magyar katolikus egyháznak, akár saját rendjének.

Jordán Emil a telefonbeszélgetésben azt kérte Bosco püspöktől: hagyja a kérdést megtárgyalni és elintézni a két érdekelt fél között, azaz: Pannonhalma, amit most ő képvisel és az Isteni Megváltó Leányai Anyaháza között.

Jordán Emil angolul is leírta naplójában a mondatot, amit a püspöknek mondott: „Do not take knowledge of this case already going on; not even of my visit to the Motherhouse of the Divine Redeemer Sisters.” – Kérem, „Ne vegyen tudomást erről a már folyamatban lévő ügyről; és arról sem, hogy meglátogattam az Isteni Megváltó Nővérek anyaházát.”

Mondatát hosszú és nagy csend követte, majd a püspök egészen más hangnemben ezt kérdezte tőle: „What are you doing, Father Jordan, in Brasil?” „Jordán atya, mivel foglalkozik most Brazíliában?” – tehát elfogadta ajánlatom. „Diplomáciai megoldás” vonta le magának a következtetést. Bosco püspök tulajdonképpen beleegyezett az exhumálásba, ha nem is mondta ki a „beleegyezés” szavát, vagy nem is adott jóváhagyást írásban, hiszen ez a két fél közös akaratán múltott – írta le Jordán Emil.

Bosco püspök és Jordán Emil perjel a kölcsönös elfogadással Kelemen Krizosztom főapát hazaszállításának kérdését – hallgatólagosan – kivették a Vatikán keleti politikájának ügyei sorából.

Kettejük telefonbeszélgetése után már csak a gyakorlati teendők maradtak, amit a nővérek helyben megoldottak.

[16] Anthony Gerard Bosco (1927–2013) amerikai főpap volt a Katolikus Egyházban, aki 1987 és 2004 között a pennsylvaniai Greensburg Egyházmegye harmadik püspökeként szolgált. Korábban, 1970 és 1987 között a pennsylvaniai Pittsburgh Egyházmegye segédpüspöke volt.

[17] Pio Laghi (1922–2009) olasz bíboros, elsősorban a Vaikán diplomáciai szolgálatában dolgozott.

[18] Luigi Poggi (1917–2010) olasz katolikus bíboros és érsek volt.

Jordán Emil magának, majd a nővéreknek és a püspökre való tekintettel is összeállította érveit, miért kell és lehet Kelemen Krizosztom hamvait Magyarországra vinni.

Jordán Emil hangsúlyos szempontjai:

„Megkísérlem K. Kr. hamvai hazavitelének főbb szempontjait leírni:

- 1) Mivel minden főapát ott van eltemetve, neki is ott a helye véglegesen.
- 2) Kormányzásához fűződik az (annonhalmi) iskola felépítése (1939–1943) és a torony (1938) restaurálása.
- 3) Nagy formátumú főapát volt. Talán az egyetlen a püspöki karban – kivéve Prohászkt –, aki még a 30-as években teljes földreformra gondolt.
- 4) 1984-ben lesz születése 100. évfordulója.
- 5) Asztrik magiszter most dolgozza fel életét-történetét, életismertetése teljes lesz azzal, hogy Pannonhalmán van eltemetve.
- 7) Szavai szerint – még Brazíliában mondta – azért jött ki, mivel a Rákosi-rendszer annak mutatta jeleit, hogy őt mint reformgondolkodású embert felhasználja, kihasználja, rávegye, hogy Mindszenty-vel szemben eszköz legyen. Milyen formában? Őt akarnák bedobni, mint Mindszenty utódját az esztergomi érseki székben. Ha ez a veszélylehetőség nem állt volna fenn, nem is jött volna el Magyarországról. (Ezt az érvelést – ismereteim szerint – még nem senki nem írta le, nem publikálták.)
- 8.) Kelemen Krizosztom hamvai hazavitele elsősorban is a magyar bencés rend történelmének felelevenítése, revitalizálása, de egyben a nemzetre kiható emlékeztető ereje lehet.
- 9) Hamis, ill. szűk és elfogult beállítottság lenne úgy ítélni meg a hamvak hazavitelét, mint kapitulációt a kommunista rendszer, ill. az Állami Egyházügyi Hivatal előtt.

1984. június 30-án Jordán Emil összegezte az elmúlt napok történéseit.

„Egész nap írtam össze az eseményeket. Történelmi sorrendben. Két nyelven, magyarul és angolul is. Hálát adtam az Istennek, hogy pár nap alatt sikerült keresztülvinnem mindazt, ami másoknak sem sikerült, pedig az ügy közel másfél éve tart. Senki nem fog sohasem meggyőzni arról, hogy nem volt magának Kelemen Krizosztomnak közbenjárása.”

Július 1-jén: „Du. angol és magyar nyelven felolvastam a nővéreknek az öt nap eseményeit, és felsorakoztattam az okokat is, miért is helyes a hamvak hazavitele. Láthatóan meg voltak elégedve.

14.20-kor meg is kaptam a nagyon szép urnát.

19.30-kor miséztem a kápolnában, az urna az oltáron előttem. Angolul megköszöntem a vendégszeretetet, amit Kelemen Krizosztom kapott itt-létekor, valamint halála után a temetőben. De megköszöntem vendégszeretetüket velem szemben is. Majd fent, a kóruson minden alig járó vagy tolokocsin behozott öreg magyar apácához is odamentem, áldást adni és elbúcsúzni.”

Jordán atya New Yorkban töltötte az éjszakát: „A kis primitív hotelben Krizosztom főapát hamvai fekete kis bőröndömben nyugodtak velem együtt a szobában.”

„Július 3-án a Kennedy Airport: este 19 órakor Lufthansával Frankfurt felé. Az urna a nagy táskámban, ami a gépbe megy, és így nincs veszély, hogy a pogyász- és testkontrollnál észrevegyék a fémet.”

Július 4-én, 15 órakor Blazovich Ágostonnak Jordán Emil átadta az urnát. Blazovich Ágoston felhívta telefonon Pannonhalmát, Szennay főapátot, jelezte a tényt. András főapát tanácsára Krizosztom főapát urnája a Burgenlandi Szeminárium kápolnájába került, ideiglenes megőrzésre. Jordán Emil a Naplóban még annyit írt le a továbbiakra vonatkozóan: „Kb. tíz nappal a bécsi átadás után meg is volt az ünnepélyes mise (Pannonhalmán), a perjel celebrálta, és helyezték el az urnát a Boldogasszony-kápolna alatti rendi temetkezésben.”

A hazahozatallal azonban még a kedvező alkalomra kellett várni, de ez is bekövetkezett viszonylag rövid időn belül.

1984 TAVASZÁN TÖRTÉNT, PANNONHALMÁN

Szennay András főapát úr magához hívott és az alábitt mondta: „Az elmúlt héten Miklós Imre államtitkár hivatott, és mit gondolsz, mit kérdezett tőlem?” „Nem tudom” – volt rövid válaszom. Ilyen kérdés többször előfordult életemben. Ilyenkor minden „illegális cselekvésem” eszembe szokott jutni, de joggal mondtam: nem tudom, mert valóban nem tudtam, mit kérdezhetett az államtitkár. Kérdése: miért olyan fontos a pannonhalmi bencéseknek, hogy egykori, a száműzetésben meghalt főapátjuk hamvait hazahozassák? Az államtitkár kérdésére András főapát úr ezt válaszolta: köztisztületben álló előjárónk volt, hálásak vagyunk neki mindazért, amit értünk, Pannonhalmáért tett. Magam még azt is elmondhatom, egykori fiatal bencésként: atyám, atyánk volt és én még titkára is voltam. Visszakérdeztem András főapát úrtól: „De hogyan szerezték tudomást háttérben folytatott levelezésünkről az ÁEH-ban?” Válasz: „Miklós Imrének a vatikáni diplomata, Luigi Poggi érsek mondta el a dolgot. „Ezt már egyikünk sem kommentálta, vártuk a fejleményeket, mert még akkor egyikünk sem tudta, hogy igazában mi történt.

Korzenszky Richárd,^[19] a főapát közvetlen munkatársa minden bizonnyal többet tudott erről a „bizalmas ügyről”, a kérésre írt „visszaemlékezésében” erre utalhatott: „Az ÁEH tudhatott erről a szándékról. Megtiltották.” Természetesen a hír hamar ott volt az „illetékeseknél”.^[20] A „tiltás” ebben az esetben csupán feltételezés lehet, mert az amerikai nővéreknél történekekről kaphattak ugyan Bosco helyi püspök révén információt vatikáni szinten, de Jordán Emil gyors cselekvésére nem számíthattak, így Rómában és Budapesten nem tudunk folytatásról.

[19] KR.

[20] KR visszaemlékezése.

Kelemen Krizosztom hamvai hazahozatala időbeli meghatározásában Korzenszky Richárd atya emlékeire kell hagyatkoznunk, mivel perjeli napló nem áll rendelkezésre. 1984-et írtunk, a szabadságtól még néhány év választott el bennünket, ezért a híradással, még a belső házi meghirdetéssel is okosan kellett bánni.

Korzenszky Richárd atya visszaemlékezése alapján az időrendi események így rekonstruálhatók:

„1984 júniusában volt. A zsebnaptáram szerint 18-án tartottuk a tanévzáró konferenciát. Valószínű, hogy június 21-én indultunk András főapát úrral Németországba és Ausztriába. (A zsebnaptáramban július 1-jén már a Táttra szerepel.)”

Az urna hazahozatalára vonatkozóan a két emlékező írása eltér egymástól: Szennay András főapát írta: „Németországból hazafelé tartva Richárddal betértünk (Blazovich) Ágostonhoz, aki idegesen, zaklatottan vette elő szekrényéből Krizosztom hamvait, hogy hazahozhassuk.”^[21]

Korzenszky Richárd atya azt írta, hogy a Főapát kérésére egymaga hozta haza az urnát, majd itt Pannonhalmán a gimnázium sekrestyeszekrényébe zárta. Itt mutatta meg Csóka Gáspár perjelnek is, és később Várszegi Asztriknak is.

Ez utóbbi felel meg a valóságnak saját emlékeim szerint is. Ezután valóban az történt, s úgy, ahogy azt Szennay András főapát elrendelte:

„Két nap múlva, annak rendje-módja szerint, a már bejártatott temetési liturgiánkkal, koncebrációval megadtuk a végtisztességet. Torda Lajos bácsi – Krizosztom főapát inasa, „főapáti huszár” – vitte az urnát a kápolnából a menet élén a kriptába.”^[22]

Kelemen Krizosztom főapát végakarata részben megvalósult. 34 év után hamvai a pannonhalmi főapátok nyughelyére, a Boldogasszony oltalmába kerültek.

1996-ra a főmonostor, Szent Márton Monostora millenniumra készültünk, és már örülhettünk a visszanyert szabadságnak.

Pálmai Godofréd főmonostori perjel a Perjel naplóba ezt írta: „1995. november 1-jén, Mindenszentek ünnepe. Főapát úr ma szenteli be a bazilikában, a torony alatti déli falon elhelyezett síremléket, mely mögött Krizosztom főapát úr hamvai nyugosznak.”

Kívánsága szerint a pannonhalmi bazilika tornya alatt helyeztük el urnáját boldogemlékű elődje és főapát-példaképe, Kruesz Krizosztom sírja közelében.

A bronz emléktáblát Miletics Janka OSB oblata testvér készítette, latin szövegét Sólmos Szilveszter atya fogalmazta.

Az emléktáblát a millenniumi évszám – 1996 – keretezi.

Hic iacet Abbas Chrysostomus Kelemen, (1933-1950) pater mitis communitatis (1933-1950), mortuis amaro exilio.

Itt nyugszik keserű száműzetésben elhunyt Kelemen Krizosztom, közösségünk jólelkű főapátja.

1995 ősze óta sokan látogatták a sírt, helyeztek el koszorút, virágot Krizosztom főapát emléktáblája előtt.

[21] Szennay, 1995–2010, 60.

[22] Korzenszky Richárd.

Disszertációm 1989-ben megjelenhetett a METEM-sorozatban, utolsó mondatként ott már így jelenhetett meg a történet: „Kelemen Krizosztom főpát kívánságának megfelelően, dr. Szennay András főpát hazahozatta hamvait és a pannonhalmi Boldogasszony kriptájában helyezték el.”

OSB ÉLETRAJZOK

A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Névtára 1802–1986. Összeállították: Berkó Pál és Legányi Norbert, Győr (1987) alapján. Névtár (1987) (Az évszámot szükségesnek tartottuk rögzíteni, mert a bencés rend esetében számos sematizmus, egyéb névtár is megjelent.)

IRODALOM

- Jordán Sándor Emil OSB (1984): *Brazíliai napló*. Pannonhalma, kéziratban.
- Kelemen Kr. koadjutor levele Kelemen Illés esztergomi házfőnökhöz, Pannonhalma, 1931. okt. 23.
- Korzenszky Richárd (é.n.): *Levél és visszaemlékezés Várszegi Asztriknak*.
- Sister M. Beatrice Szabo, S.D.R. Provincial Superior levele Most Reverend Abbot Simon O'Donnell, OSB August 2, 1982-nak.
- Somorjai Ádám OSB (2014): *Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát emigrációs évei (1947-1950)*. METEM, Budapest.
- Szennay András OSB (1995–2010): *Emlékmozaikok*. Házi kiadás, Pannonhalma.

A SZERZŐRŐL

Várszegi Asztrik (született: Várszegi Imre, Sopron, 1946. január 26.) bencés szerzetes, püspök, pannonhalmi főapát (1991–2018).

1. Pályafutása

Szülei egyedüli gyermekeként született. Édesanyja a soproni polgári családból származó Horváth Rozália, édesapja pedig a szlovák–sváb nagyesztergári altiszti családból származó Várszegi (1935-ös névmagyarosítása előtt: Vobrák) Ferenc. A középiskolát a soproni Állami Berzsenyi Dániel Gimnáziumban végezte. Érettségi vizsga után 1964-ben belépett Pannonhalmán a Szent Benedek Rendbe. Itt vette fel az Asztrik szerzetesi nevet, és itt tanult teológiát, a Főapát-ság Szent Gellért Hittudományi Főiskoláján. Közben, 1968-tól kétéves sorkatonai szolgálatát Baján, Budapesten és Sormáson teljesítette. Leszerelése után egy évvel fejezte be teológiai tanulmányait. Pannonhalmán szentelték 1970. február 8-án diakónussá, 1971. augusztus 29-én pedig pappá.

1971 és 1976 között Budapesten az ELTE BTK történelem–német szakán tanult, majd egyetemi tanulmányai befejeztével középiskolai tanári diplomát szerzett. Utolsó éves egyetemistaként 1975/76-ban gyakorló tanárként működött a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban. 1976-tól a rend pannonhalmi gimnáziumában tanított, egészen 1988-ig. Ezzel egyidejűleg rendi főiskolán is okta-

tott (tantárgyai: Szent Benedek Regulájának magyarázata, Bencés rendtörténet, a Pannonhalmi Szent Benedek Rend Statútumai). 1978 és 1986 között a novíciusok magisztere és rendi fiatalok tanulmányi felelőse (prefektusa) volt, majd 1985-től a pannonhalmi főmonostor perjele. 1985-ben történelemből doktori címet szerzett az ELTE-n, majd ugyanitt 1997-ben megszerezte a PhD-fokozatot is. Disszertációjának címe: Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát (1929–1950).

II. János Pál pápa 1988. december 23-án culusi címzetes püspökké és esztergomi segédpüspökké nevezte ki. 1989. február 11-én szentelték püspökké Esztergomban Dékány Vilmostal, Mayer Mihállyal, Takács Nándorral és Ács Istvánal együtt. Püspöki jelmondata: *Fortitudo mea Deus* – azaz: Erősségem az Isten.

1989 márciusától 1990 júliusáig a Budapesti Központi Papnevelő Intézet rektora, valamint az Esztergomi főegyházmegye püspöki helynöke volt. A Központi Szeminárium rektoraként elindította a szeminárium átfogó renoválását. 1990 júniusától 1993 márciusáig a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkárának tisztét töltötte be.

1991. január 5-én pannonhalmi főapáttá választották, székét 1991. augusztus 6-án foglalta el. E tisztségében a bencés közösség 2000-ben és 2009-ben megerősítette. 2017. november 17-én bejelentette, hogy harmadik főapáti ciklusa után visszavonul. Utódja a 2018. február 16-i választás eredményeként Hortobágyi T. Cirill lett, akinek 2018. március 21-én adta át tisztségét.

2. Egyéb tisztségei

- a METEM (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség) alapító tagja és társszerkesztője (1988)
- Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány kuratóriumának elnöke (1995–)
- a Máltai Lovagrend káplánja (1990–)
- a Magyarországi Keresztény-Zsidó Tanács elnöke (1999–2010)
- a Bajor Bencés Akadémia Történeti Szekciójának rendkívüli tagja (1998–)
- a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola pannonhalmi Szent Gellért Szakollégiumának rendtörténet tanára (2001–)
- Notker Wolf primásapát delegátusa a Szláv Bencés Kongregációban (2001–2009)[8]
- a Férfi Szerzetes-elöljárók Konferenciájának elnöke (2006–2012)
- a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia médiaügyekkel megbízott püspöke (1991–2000)
- a MKPK Kultúra és Tudomány Bizottságának (korábban Egyháztörténeti Bizottság) elnöke (2007–)
- a MKPK Megszentelt Élet Bizottságának elnöke (2006–)
- a MKPK Oktatásügyi Bizottságának tagja
- Bolyai Műhely Alapítvány Programbizottságának elnöke (2001–2006)
- a Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány Kuratóriumának elnöke (2006–2010)

3. Elismerései

- A Leuveni Katolikus Egyetem díszdoktora (1989)
- Jedlik Ányos-díj (1997)
- Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány fődíja (2005)
- Prima díj (2007)
- Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány fődíja (2007)
- Pannonhalma díszpolgára (2011)
- Az Osztrák Köztársaság Nagy Arany Érdemrendje – Großes Goldenes Ehrenzeichen der Republik (2012)
- A Soproni Egyetem Címzetes egyetemi tanár kitüntetése (2012)
- Győr-Moson-Sopron Megyéért Kék Szalag kitüntetés (2013)
- Pécsvárad díszpolgára (2018)
- Celldömölk díszpolgára (2019)
- KurtSchubert-emlékdíj (2022)

(Forrás: Wikipédia)

Szerényi Gábor grafikája